

EGY INNOVÁCIÓS PROGRAM NÉHÁNY GYAKORLATI ASPEKTUSA

INTÉZMÉNYI INNOVÁCIÓ – MI FÁN TEREM?

Gáspár László megfogalmazásában az innováció célirányos, szakszerű, intenzív fejlesztési tevékenység. Az innováció hatására a szervezet, a struktúra, a működés, a technológia, a „termék-szolgáltatás”, az elterjesztés, a felhasználás, stb. megújul. Az innováció kiindulópontja minden esetben valamilyen új lehetőségnek a felismerése, végpontja pedig a felhasználói kör által elismert, sikeres megvalósítás. (Gáspár, 1996, 2002 nyomán Bíró 2013)

Az intézményi innovációk tekintetében hét fő pontot határoz meg, amelyeket lépéseknek is tekinthetünk az intézményfejlesztés gyakorlatában. A első: az innovációs elképzelés kidolgozása a döntéshozatalhoz, amelyet a fejlesztéssel kapcsolatos elvi döntések és a fejlesztési program követ. Negyedik lépésként jelenik meg a fejlesztési folyamat előzetes kontrollja, ötödik a program megvalósítása, hatodik a produktum minőségi értékelése, és végül a fejlesztés eredményeinek elterjedése.

A fenti lépések szellemiségében felépült és a jelen tanulmány által elemeiben bemutatásra kerülő program nem titkolt célja az volt, hogy integrációs pedagógiai „jó gyakorlat”-ként néhány tekintetben mérhető, lekövethető eredményeket tudjon felmutatni.

INNOVÁCIÓ ÉS INTEGRÁCIÓ AZ OKTATÁSPOLITIKÁBAN

Az intézményi innovációk esetében gyakran tapasztaljuk, hogy vagy belső, vagy külső kényszer az, ami az intézményeket változtatásra kényszeríti. Gáspár László *A pedagógia folyamattervezés elméleti és gyakorlati kérdései* című könyvében az intenzív pedagógiai fejlesztések „menetrendje” című fejezetében ezt a kényszert az előre menekülés stratégiájának nevezi. (Gáspár, 1999) Nem tévedés, ha azt érzékeljük, hogy két egymásnak ellentmondó fogalom használatáról beszélünk „stratégia és kényszer”. Az egyik mozgató a pénz hiánya, és az a versenyképességi kényszer, amelyet az elmúlt évtizedek oktatáspolitikai nyomása és eklektikája gyakorolt az oktatásra, vagyis változtassunk, valami különleges irányába mozduljunk. Pedagógiai vélekedésem szerint hamarosan bekövetkezik az az állapot, hogy a „nem különleges” lesz a valóban „különleges”.

A pedagógiai innovációk bevalás-vizsgálata több kérdést is fölvet. A legfőbb kérdés, hogy a megvalósított és rendszerszinten, vagy elemeiben bevezetett fejlesztési mozzanatoknak adunk-e elegendő időt és a haladási ütemnek megfelelő kontrollal látjuk-e el?

Kozma Gábor *Innovatív környezet?* című tanulmányában érzékenyen tapint rá és emeli ki, hogy a pedagógiai innovációk tekintetében kiemelten fontos a környezet innovációs szintje, támogatási volumene, vagyis az, hogy egy-egy innováció milyen támogatottsággal tud kibontakozni. (Kozma, 2010) A pedagógiai innovációk folyamattervezésnél fontos azoknak a motívumoknak a vizsgálata, amelyek siker és sikertelenségi kritériumokként értékelhetővé teszik az intézmények fejlesztési törekvéseit.

A pedagógia gyakorlatában több olyan innovációs program, „jó gyakorlat” fellelhető, amely az integrációs pedagógiához kapcsolódva helyi megoldásokat, pedagógiai eljárásokat mutat meg és tesz adaptálhatóvá. Ezek az intézményi innovációk tükrözik azokat az intézményi törekvéseket, amelyek belső, vagy külső kényszer alapján átfogó pedagógiai reformot hoztak az intézmények számára.

Az eltérő szociokulturális háttérű gyermekek, tanulók integrált oktatása-nevelése az elmúlt évtized oktatáspolitikájának „felkapott” témája volt. Gyakran olyan színezettel, amely inkább politikai, mint szakmapolitikai kérdés, és gyakran indulatokkal is fűszerezett szubjektív álláspontok halmaza, „villogtatás”, amely gyakorta politikai lözongokká silányult. A szakirodalom egyik megközelítési módja az együttnevelés, vagyis a hátrányos helyzetű és nem hátrányos helyzetű, illetve roma és nem roma tanulók együttnevelése. A kérdést gyakorta lebutítva úgy is olvashatjuk, hogy együtt, vagy külön kell-e, érdemes-e oktatni-nevelni az eltérő szociokulturális háttérű gyermekeket? A pedagógia szemszögéből több rétegű kérdéstről van szó, amely nem hagyja figyelmen kívül a szociológia, a társadalomelmélet, a morál, a pszichológia, a differenciáló pedagógia, és a közgazdaság-tudományi aspektusokat sem.

A gyakorlatban munkálkodó pedagógusok számára leginkább az a kérdés, hogy léteznek-e hatékony módszerek az együttnevelés gyakorlatában? Mi az a hatékony intézményi gyakorlat, ami megfelelő többletenergia befektetéssel, de célt érhet? Persze felmerül az a kérdés is, hogy mi a cél? „Feltételezésem szerint az integrált oktatás nem csupán szűken értelmezett roma, nem roma tanulók együttes oktatásának megvalósulása, hanem a hazai társadalmi rétegződés peremén elhelyezkedő, munkaerő-piaci helyzetét tekintve marginalizálódott roma kisebbség társadalmi helyzetét tekintve, negatív következmények összjátéka” (Bíró 2012, 2013).

Az integráció oktatáspolitikai megközelítése kettős. A liberális oktatáspolitiká szerint: a társadalmi integráció oktatási probléma. A konzervatív oktatáspolitiká szerint: a társadalmi integráció komplex, osztársadalmi probléma. A probléma feltárása, és megfogalmazása mindannyiunk számára világos. A megoldások keresésében, és a valódi megoldásban azonban számtalan érv és ellenérv vívja „csatáját”, miközben a pedagógia gyakorlata, az intézmények világa működik és minden nap gyakorlatban

ad válaszokat, de legalábbis megkísérel válaszokat adni a probléma helyben lévő megoldására. Az integráció cél és nem módszer.

A kétezres évek tévutakkal és „jó gyakorlatokkal” fűszerezett valósága alapvető oktatáspolitikai kérdéseket is felvet. Az a megállapítás azonban bizonyosan helytálló, miszerint a munkaerő-piaci státusz függ a szükséges készségek, képességek, kompetenciák meglététől, hiányától. Az intézményes nevelés nem kizárólagosan, de az egyik legfontosabb színtere az alapkészségek, képességek, élet- és kulcskompetenciák kialakításának. A hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű csoportok közép- és hosszútávú sikerességének egyik fontos tényezője az oktatás. Az oktatás, mint az állam által ellátott, mint az állam által átruházott feladat, társadalom-politikailag érzékeny kérdéseket vet föl. Az integráció tekintetében társadalom és iskola nem együtt való vizsgálata tévutat jelentett az oktatáspolitikai programalkotásában. „Az iskola kontra társadalom felesleges, és értelmetlen entitás, amely külön kommunikál a társadalommal. Az iskola kontra társadalom felesleges és értelmetlen megkettőzés, kizárólag az ellentétképzés érdekében, amely szemléletében eleve benne van a harc, hogy az iskola szükség esetén megküzd a társadalommal.” (Kozma, 2010)

AZ INTEGRÁCIÓ MUNKAERŐPIACOT ÉRINTŐ SZEGMENSE

Ha munkaerő-piaci szempontból nézzük a kérdést, akkor könnyen láthatóvá válik, hogy a peremhelyzetben lévők felzárkóztatásának szüksége nemzetgazdasági kényszer. A marginalizálódó csoportok intézményi nevelési kudarca nemcsak a pedagógia kudarca, hanem komplex társadalmi, szociológiai kérdés. A szociokulturális különbségek kompenzálása, kiegyenlítése, kezelése, nagyobb hozzáadott munkát és hozzáadott értéket követel meg a pedagógusoktól, akik nagy valószínűség szerint a felsőoktatásban eltöltött képzési idő alatt nem kapnak hatékony „kezelési technikákat”. A későbbiekben pedig egy, a kétezres években kialakult, átgondolatlan továbbképzési szisztéma szerint maguk előtt tolják a problémakörben felmerülő kérdéseket (Bíró, 2013).

A tizenöt évesnél idősebb roma népesség egyharmada, egy 1971. évi adat szerint soha nem járt iskolába, és az analfabetizmus száma is roma fiatalok esetében a roma népesség háromnegyedét érintette a húsz-huszonkilenc éves korosztályban (Kállai-Törzsök, 2000, Szőke, 2008). 1993-ban látható egy fordulat, amikor kilenc százalékra csökken az iskolába egyáltalán nem járók aránya. Az iskolát befejezettek száma negyvenhat százalék, ami az 1993. évi adatok szerint a huszonéves fiatal roma korosztály háromnegyede. Egy évtizeddel később, 2003-ban kimutatható, hogy közel 80% végezte el az általános iskolát (Kemény, 2001).

Hátradőlhetnénk a javulás mértékét látva, de az adatok egészen más képet mutatnak, ha a többségi társadalomhoz viszonyított lemaradásukat nézzük. A probléma forrása nem az alapfokú oktatásban rejtezik, hanem a középiskolai továbbtanulás esetében Kemény István adatelemzését használva 1994-ben a nem cigány népesség

33,3%-a rendelkezett érettségivel, addig a romák 1,7%-a (Kemény, 2001.;Havas et al.2002) Radó Péter 93-as kutatási adatai alapján a felsőoktatásban tanulók aránya 0,22 ezrelék (Radó, 1997). Kertesi Gábor megállapítása szerint egy roma, és egy nem roma magyarországi gyermek között ötvenszer kisebb esély mutatkozik, hogy befejezze középiskoláit, és valamilyen végzettséget szerezzen. (Kertesi, 1995).

Az esélykülönbségek korrekciója, mérséklésének „erőltetése”, annak csak az oktatásra való „rálőcsölése” igazi tévút volt a politika részéről a kétezres években. A hatékony oktatási módok megtalálása, azoknak a felzárkóztató programoknak a cél-és feladatrendszer, amelyek újból és újból megfogalmazódnak, tulajdonképpen a kilencvenes, és kétezres évek adatainak függvényében érthető. Meg kell jegyezni, hogy a szakképzés jelenlegi átalakulási folyamata eredményezhet munkaerő piaci javulást, és nem osztom azt a megállapítást, és vélekedést, hogy a nem érettségivel rendelkező szakmunkás nem értékes munkaerő-piaci elem. Az integrációs pedagógia útkeresésének azonban van egy szép momentuma, mégpedig azok a helyi „jó gyakorlatok”, amelyek megszülethettek helyi szinten választ adva, és eredményeket elérve, az együttnevelés tekintetében. Ezek az intézményi innovációk olyan intenzív fejlesztési programokat valósítottak meg helyben, mind az óvodapedagógiában, mind az alapkörű iskolai nevelésben, amelynek hozadéka megfelelő mérések ismeretében kevésbé elemezhetőek, de mindenképpen eredményt mutatnak az egyéni sikerek tekintetében, vagyis ha rendszerszintű eredményről nem, vagy kevésbé beszélhetünk, addig helyi szintű sikeres innovációkról igen. Ezeknek a figyelmen kívül hagyása felelőtlenség lenne a pedagógia és az oktatáspolitikai részéről.

A SÁRRÉTI KAPOCS PROGRAM SZOCIOKULTURÁLIS, TÁRSADALOMISMERETI „TÁPTALAJA”

Nagyrábé nagyközség Hajdú-Bihar megyében a püspökladányi járás dél-keleti részében található, Püspökladány, és Berettyóújfalu városok között elhelyezkedve. A 2011. évi népszámlálás adatai szerint kétezer-háromszáz fő lakosú nagyközség. A település önhibáján kívül hátrányos helyzetű település, gazdasági és társadalmi tekintetben. A település korábban mintegy négyezer fő lakossal bírt, foglalkoztatás tekintetében elsősorban helyben foglalkoztatott mezőgazdasági munkásokkal és a környékbeli mezővárosok iparában elhelyezkedő munkásokkal.

Oktatási mikrotérségi központként három település óvodai nevelését, alapkörű oktatását látta el a fenntartás állami átszervezéséig. Kitörési pontként a település a falusi turizmust célozta meg a magán beruházással épülő kastély és lovas szolgáltató centrum kapcsolódó szolgáltatásának megszervezésével. A településen tizennyolc különböző civil szervezet és népfőiskola is működik. Pályázatokban hatékony együttműködés mutatkozik a helyi civil szervezetek, a népfőiskola, és a helyi református egyház között. Kiemelendő, hogy a helyi oktatási intézmény partneri együttműködést kötött valamennyi civil szervezettel. A roma népesség a településen a nagyrábéi cigány ki-

sebbségi önkormányzat 2007. évi adatát alapul véve a lakosság 10,8 %-a. A település roma telepét 1968-ban kezdték meg felszámolni. A nagyrábéi porták gondozottak, elhanyagolt gazdátlan ház alig található. Az együttélés szabályait roma, és nem roma lakosság kölcsönösen elfogadja, tiszteletben tartja. A település legsúlyosabb problémája a munkanélküliség.

A település általános iskolája „lemorzsolódás-mentes” iskola, a továbbtanulási mutató a tanulói összlétszám tekintetében száz százalékos. A Móricz Zsigmond Általános Iskola és Egységes Óvoda-Bölcsőde vezetését 2006 és 2011 között láttam el. Az intézményi innováció megfogalmazásakor a fent említett négy alaptényezőt vettük intézményfejlesztési kiindulópontként:

1. A település szegregáció-mentes településpolitikájának kiemelt pontja volt a hatvanas években a telep-felszámolás. A jó szomszédságok segítették az együttélést, egyes házasságok kötettek. Helyi szinten a roma identitás és önazonosság tudat elfogadott és pártolt.

2. 2003-ban az Országos Integrációs Hálózat integrációs programjának keretében a település iskolája integrációs bázisiskola lett, ahol a később kirajzolódó országos program lemodellezése történt. A multikulturális integráció gyakorlata a „befogadó” intézmény mintájává tette az óvodát és iskolát.

3. A mintakövetés jelensége. Az első roma, aki sikeresen elvégezte a nyolc általános, a falu köztiszteletnek örvendő és elismert tagja, aki ma presbiter, népfőiskolai tag, és korábban önkormányzati képviselő. Saját építőipari vállalkozása sikeres volt, az építőiparból vonult nyugdíjba. Gyermekei érettségizett romák. Balogh Gyula a helyi általános iskola tanára, a település egyik büszkesége, aki tanárként, költőként a település fiataljainak példaképe. A tanárképző főiskolán magyar nyelv- és irodalom, történelem szakos oklevelet szerzett, majd saját településén kezdett tanítani. Személyes példája erősíti a helyi roma és hátrányos helyzetű gyermekek identitástudatát „előrejutás képét”. A településen korábban roma háziorvos működött, akit a település roma és nem roma lakossága részéről elismerés és köztisztelet övezett. A településre házasodott, és kollégáját a nem roma származású védőnőt vette feleségül. Beilleszkedése és praktizálása a település lakóinak elmondása nyomán zökkenőmentes volt.

4. Az intézmény tudatos koncepció-váltása 2006-tól kezdődően, ami az integráló pedagógia helyi eredményeinek nyomán egy adaptálható programcsomag kidolgozását jelentette, ami a pedagógusok, pedagógusi profiljának, és az iskolai környezet rendszerszemléletű modernizációját jelentette. (Bíró, 2012, 2013)

A nevelőtestület munkájának vezérlő elve, hogy az intézmény egy élményközpontú, a tanulás szeretetére és a képességek kibontakoztatására orientáló pedagógiai gyakorlattal működjön, és a gyermek ne csak a tanítási-tanulási folyamat résztvevőjeként „elszenvedőjeként” élje meg az intézményes nevelés tevékenység-struktúráját, hanem aktív és alkotó módon cselekvője és alakítója legyen. A program tanórai, és tanórán kívüli tevékenységeken keresztül, illetve szociális kompetenciákat fejlesztő tevékenységközpontú programkínálattal ösztönözte ezt.

A SÁRRÉTI KAPOCS PROGRAM

A másság elfogadására nevelni, társadalmi együttműködést kialakítani a változatos pedagógiai gyakorlat mindennapivá tétele, a helyi jelenlét érzetének fokozása, az alapjaiban új kommunikációs stratégia azoknak a deszegregációs céloknak a programszintű megfogalmazása, amelyet a Sárréti Kapocs Program vállaltan célul tűzött ki, és konkrét modulokra lebontva valósított meg.

A program általános célját és konkrét céljait egy korábbi tanulmányban foglaltuk össze. (Balogh 2006, Bíró 2012)

A program megvalósítása moduláris rendszerben történt. A Sárréti Kapocs Program moduljai ebben a tanulmányban mindössze felsorolásszerűen szerepelnek:

1. "Hatmérőföld" képességfelmérő intenzív tanulási képességeket fejlesztő játékos program óvoda-iskola
2. Óvodapedagógusok, tanítók, tanárok továbbképzése
3. Roma ameliorátorok bevonása: roma családi kontaktszemély, akinek feladata az oktatáshoz fűződő negatív, passzív emóciók, viszonyulások pozitív jelentéstartalommal való megerősítése, a családok bevonása az intézmény közösségi életébe.
4. Műhelymunka: programfejlesztő teamek alakítása
  - 4.a, Esélyegyenlőségi team
  - 4.b, Multiplikációs team
  - 4.c, Deszegregációs team
  - 4.d, Önértékelő és belső értékelő team
5. Komplex társadalomismereti tantárgyi blokk és modulok bevezetése
6. Iskolarendszeren kívüli tanulást-tanítást támogató tevékenységek

A komplex és átfogó egész intézményi pedagógiai rendszert érintő fejlesztő tevékenységből két mozzanat kerül most kiragadásra. Az egyik a társadalomtudományi tantárgyak tantárgyi struktúrájának megváltoztatása, a másik az intézmény világán kívül eső, iskolarendszeren kívüli tevékenység felvillantása, a Nagyrábéi Kísérleti Tanoda programjának rövid összefoglalója. Ezt követően a 2006-2011 év komplex intézményi fejlesztési tevékenységének pontokba szedett összefoglalásában megmutatkozik az a sokrétű és hatékony munka, amely a társadalmi környezetbe ágyazott intézmény pedagógiai koncepcióját jelentette.

Komplex társadalomismereti tantárgyi blokk, modulok bevezetése¹

Egyik intézményi innovációnk annak a társadalomismereti órahálónak a kiépítése, amely segíti a szaktárgyi tudáson túl meglévő szociális kompetenciák fejlesztését. A

---

¹ Kamarás István a következőket írja: „Reményteljes az a kísérlet, mely Bíró Gyula, a Nagyrábéi Általános Iskola igazgatója (mellesleg tanítványom az egrai főiskola Embertan és Vallásszociológia kurzusain) október közepén az Emberismeret és Etika Tanárok Egyesületének negyedik konferenciáján ismertetett

törzsórák, és a törzsórák melletti szabadon választható órakeret terhére kerültek megszervezésre azok a stúdiumok, amelyek célja minden esetben annak a komplex tudásanyagnak az alkalmazhatóvá tétele, amely nélkül a szaktárgyak anyaga egészének csupán részekre bontása történné. A tananyagok rejtett tartalma a szociális kompetenciák fejlesztésében, a társadalom folyamataira érzékenyítő mozzanataiban érhető tetten.

A következő felsorolásban az érintett tantárgyak láthatóak, évfolyamok szerint jelezve, illetve megjelölve a stúdiumot/modult tanítható szaktanár szakember szükséglet is. A nyolcadik évfolyam végén a tartalmak szinkronizálása történik. A tanulók egy-egy projektmunka elkészítésével a tanult modulok felhasználásával kooperálnak, számolnak be összefüggésre koncentráló projektmunka bemutatásával.

- 5. évfolyam: a tanulás tanulása- Oroszlány Péter szakmai programját adaptálva – tanít: osztályfőnök/vagy iskolapszichológus, mentálhigiénés munkatárs, egyéb a program elsajátítását igazoló tanúsítvánnyal rendelkező pedagógus.
- Emberiség története és/vagy történelem 5. osztály – tanít: műveltségterület szerinti tanító, vagy történelem szakos tanár.
- 6. évfolyam: önismeret – társismeret – tanít: osztályfőnök/vagy etika, emberismeret szakos tanár, erkölcsstan tanítására jogosító tanúsítvánnyal rendelkező pedagógus vagy iskolapszichológus, mentálhigiénés munkatárs.
- 6. évfolyam: hon- és népismeret – tanít: rajz és vizuális kultúra vagy technika szakos tanár és ember és társadalom műveltségterület szerinti tanító.
- 7. évfolyam: társismeret – emberismeret – tanít: osztályfőnök/vagy etika, emberismeret szakos tanár, iskolapszichológus, mentálhigiénés munkatárs.
- 7. évfolyam: etika – társadalomismeret – tanít: etika, ember- és társadalomismeret szakos tanár
- 7. évfolyam: történelem – tanít: történelem szakos tanár.
- 8. évfolyam: pályaorientáció –jelenkor ismeret, tanít: osztályfőnök/vagy társadalomismeret szakos tanár, mentálhigiénés munkatárs, itt külsős bevonása is javasolt elsősorban aszociális szféra munkatársi köréből.
- 8. évfolyam: történelem – tanít: történelem szakos tanár.

A társadalomismereti tartalmak tanításának lehetséges gyakorlata címmel. Egy, az ember- és társadalom műveltségterület tartalmait tanító tanárokból és az iskolapszichológusból álló hétfős csapatra szelíd erőszakkal ráerőltetett, majd általuk egyre inkább elfogadott akciókíséret keretében „tartalmak szinkronizálása történik, illetve a projekttemák választásánál a gyermekek a tanult modulok felhasználásával kooperálnak”. Ötödiktől nyolcadikig a különböző emberi-történelmi-társadalmi problémák sokoldalú megközelítése különböző feladatok megoldásával történik, melyek produktuma lehet valamilyen tárgy, játék, írásmű, videofelvétel és ezek kombinációja. Ebben a „négyéves komoly játékban” már nemcsak hetedikben bukkan elő az ember-, erkölcs- és társadalomismeret, hanem már ötödikben a *tanulás tanulása*, hatodikban – a hon- és népismeret mellett – az *önismeret és társismeret*, hetedikben a *társismeret és emberismeret*, valamint az *etika-társadalomismeret*, nyolcadikban a *pályaorientáció és jelenkorismeret*.” (<http://epa.oszk.hu/00000/00035/00119/2007-12-np-Kamaras-Emberismeret.html> (Letöltés 2013.05.05))

Bíró Gyula: Lemorzsolódás-mentes iskola – Egy integrációs program innovációs elemei. Szakdolgozat. Debreceni Egyetem BTK, Debrecen, 2013.

A társadalomismereti tartalmú tárgyak esetében is a tartalmi átkoncepcionálás mellett fontos a módszertani megvalósítás eszköztára is. A kooperatív technikák, a projekt pedagógiai elemek használata, témahetek tartása, differenciált tanulásszervezés, stb.. A természettudományos tantárgyak esetében is próbálkoztunk - kevesebb sikerrel - elsősorban az 5., 6. osztály tantárgyi szerkezetét erősítve, a már létező természetismeret tantárgy mellé bekapcsolt élettan-ökológia választható tárggyal, amelynek célja, a természettudományi fogalmak magyarázata, a jelenségek megfigyelése, gyakorlatközpontúan, hogy a később belépő tantárgyak tanulási demotivációját csökkentjük, és a pályorientációnál megfelelő súlyt kaphassanak.

Izgalmas az értékelés rendszerének kérdése, és átgondolása, miszerint bizonyos modulokat, tantárgyi tartalmakat jeggyel értékelni nem kell, nem lehet. Ez a dilemmánk a készségtárgyak tekintetében is felmerült, s bár a jogszabály lehetőséget biztosított a nem jeggyel történő értékelésre a nevelőtestületi döntés értelmében, nem éltünk ezzel. A tantárgyi modulok megfelelt/nem felelt meg az minősítő értékeléssel zárultak.

Kísérleti tanoda Nagyrábén- nevelési gyakorlat iskolarendszeren kívül²

Az integrált oktatás-nevelés a pedagógusok módszertani eszköztárának fejlődésével, a tanulásszervezés technikáinak és a nevelési szintér, mint szervezet működésének átalakulásával, a tanár-diák interperszonális viszony megváltozásával valósul meg. Nagyrábén 2006-ban Kísérleti Tanoda indítottunk Balogh Gyula tanár kollégám és saját magam fenntartásában működtetett az iskolai rendszertől teljesen elkülönülő szakmai műhelyt kísérleti jelleggel. Pályázati forrás híján, saját költségkereteink felélése után ez az innováció elhalt. A kísérleti munka eredményként a későbbi „tanoda standard” több olyan elemet is kötelezővé tett, amelyet a kísérleti tanodánk a korábbi időszakban megvalósított. Ez a tanulási hatékonyságot segítő, iskolán kívüli délutáni és hétvégi foglalkoztatás jó lehetőséget teremtett a tanulásban demotivált tanulók iskolai teljesítményének növelésére. A tanodai tevékenységek nem a tanulásra koncentráltak, hanem komplex személyiségfejlesztést és képességkibontakoztatást jelentenek a gyakorlatban, differenciált tanulásszervezést megvalósítva. A munkaformák tekintetében a nevelők az egyéni és kiscsoportos munkaformát preferálták, változatosabbat biztosítva a felzárkóztató, tehetséggondozó foglalkozások megvalósításában. A szabadidős programok a közös tervezést és a szabadidős hasznos eltöltését biztosították. A játékos, játékba ágyazott tanulás célja, a készségek és képességek fejlesztése, a hátránykompenzáció, és tehetséggondozás, illetve a sikerélmény biztosítása a tanodás gyermekek részére. A kísérleti tanoda vezetőiként ragaszkodtunk ahhoz –Balogh Gyula, Bíró Gyula- hogy a tanárok a nagyrábéi fiatal pedagógus jelöltek közül kerüljenek ki, akik személyes mentorálásukkal egyéni fejlesztési terveikkel segítették a mentorált gyermekeket, továbbá gyakorlatra tettek szert, amelyet későbbi pedagógus pályára való állásukkor kamatoztathattak. A komplex személyiségfejlesztés mel-

---

² Bíró Gyula: Lemorzsolódás-mentes iskola – Egy integrációs program innovációs elemei. Szakdolgozat. Debreceni Egyetem BTK, Debrecen, 2013.

lett matematikából, magyar nyelv- és irodalomból, idegennyelvből, informatikából egyéni haladási ütemnek megfelelő képességfejlesztést kaptak a gyermekek és emellett kézműves tevékenységeken, sport- és szabadidős foglalkozásokon vehettek részt, ezzel színessé téve a tanodai életet. A „Tanodások” közösségi hovatartozás érzetének erősítésére pólók és ajándéktárgyak készültek, amit büszkén viseltek neveltjeink.

A tantárgyi, készség és képességfejlesztés mellett a mentálhigiénés tartalmak domináltak a tanodás munka gyakorlatában. A személyes mentorálás segítette az esetleges iskolai kudarcok háttérben álló okok feltárását, kompenzációját, illetve erősítette a közösen elért eredményeket. A bizalmi légkör tapinthatóságát abból érzékelhettük, hogy a gyermekek hozzánk fordultak nem csak az iskolai, de családi, kortárs csoportbeli élményeik feldolgozásával is. A tanoda hangulatát, arculatát, a gyermekek, és mentoraik együtt alakították ki, jellegénél fogva második otthon érzetüket érvényesítették. A gyermekek napközbeni ellátását, étkezését, a nevelők bérezését, az eszközök beszerzését saját magánforrásainkból biztosítottuk, ami nagyjából a projekt fenntarthatatlanságát is jelentette egyben.

Az alkalmazható tudás megszerzéséhez szponzoraink jóvoltából számítógép, illetve infokommunikációs parkot létesítettünk, amely a szórakozáson túl információszerezési lehetőséget biztosított, mind gyermekeinknek, mind szüleiknek. A Kísérleti Tanodánk igazolta, hogy az iskolán kívüli személyes mentorálásra épülő, nem csupán szaktárgyi fejlesztő és felzárkóztató munka meghozza gyümölcsét, ugyanis a tanulási demotivációval küzdő tanodás gyermekeink bukási aránya nulla százalék lett, ami a közösségi együttlétezés, közösséghez tartozás érzésén túl kézzelfogható teljesítménybeli növekedést is jelentett néhány tanuló esetében. (Bíró, 2011, 2012)

A 2006-2011 IDŐSZAK MUNKÁJÁNAK, INNOVÁCIÓJÁNAK ÖSSZEFOGLALÁSA. SZÜLŐ-, GYERMEK-, PEDAGÓGUSBARÁT INTÉZMÉNYÉNEK KIFORMÁLÓDÁSA PONTOKBA SZEDVE³

- Progresszív, de átgondolt és következetes/kockázatelemző fenntartói és intézményi pályázati munka.
- HEFOP 2.1.5 pályázat megvalósítása és elszámolása, fenntartási kötelezettség teljesítése, az integrációs pedagógia fejlesztése az intézményben.
- Intézményi társulás létrejötte Nagyrábé- Bihartorda-Bihardancsháza együttműködésével 2007-ben, ezzel intézménybővülés, és az innováció szempontjából fontos elemként új pedagógusok és lehetséges „jó gyakorlatok” megjelenése a pedagógiai munkában.
- Épületrekonstrukciós program keretében az óvodai intézményegységek teljes megújulása. Javuló tárgyi feltételrendszer.

³ Intézményvezetői beszámoló 2006-2011., Pénzügyi beszámoló 2006-2010., Forrás: <http://moriczsuli.hu/> Letöltés: 2013-05-05

- Új, központi Étterem és Konyha átadása és munkaszervezeti átszervezése, az ötszáz adagos konyha nemcsak az intézmény ellátását biztosítja, hanem a települési idősebb korúak étkeztetésébe is bekapcsolódik.
- Művészetek Háza épület rajz, technika, dráma szaktanterem és kézműves – szabadidős létesítmény kialakítása. Tanórán kívüli, a szabadidő hasznos eltöltését biztosító intézményegység létrehozása, amely a település nemcsak iskoláskorú gyermekeinek nyújt szolgáltatást.
- A dolgozói létszámok racionalizálása. Gazdasági kényszer okán létszám optimalizálás végrehajtása elsősorban fájdalommentesen, nyugdíjazással, illetve bizonyos szakos tanári áldozattal. Az intézkedéssel sikerült az intézmény költségvetési mérlegben tartása, amely a megkezdett innovációk működését nem veszélyeztette sem tárgyi, sem személyi feltételeiben.
- Pedagógiai Program, Szervezeti és Működési Szabályzat, Minőségbiztosítási Program, Házi rend, Alapító okirat megalkotása az átszervezett intézménynek. Azok folyamatos kiegészítése, felülvizsgálata. Kapcsolódó szabályzatok elkészítése. Igazgató Tanács felállítása. Az intézmény vezetésének hatékonyság növelése, az igazgatótanács működésbe lépésével, az intézményi kooperáció „letolása” középvezetői szintre.
- IPR program átdolgozása. Adaptálható Sárréti Kapocs Program átdolgozása és megalkotása. A program tematikus kidolgozása a már meglévő intézményi hagyományokra építve.
- IPR támogatások pályázati elnyerése, elszámolása. Az integrációs pedagógiai rendszer működtetése az intézményi innovációk finanszírozásának anyagi háttere.
- Pedagógus bértámogatás és azzal összefüggő szakmai tevékenység megvalósítása mind a négy intézményegységben. Pedagógusok erkölcsi elismerése mellett az anyagi vonatkozást is biztosítva az integrációs tevékenységek végrehajtását honorálni tudja az intézmény.
- Belső Mentori Rendszer létrehozása. A patrónusi rendszer kiépítésével új típusú tanár-diák-szülő viszony meghonosítása először kísérleti jelleggel, majd az IPR részeként.
- Intézmény átszervezése 2009-2010: Egységes Óvoda- Bölcsőde létrehozása, az összes dokumentáció átdolgozása. Szociális hátránykompenzációs szintéreként a korai intézményi nevelés vonalát erősítve a szülők munkaerő piaci elhelyezkedését segítő mozzanat.
- Látványos, informatív és színvonalas intézményi honlap létrehozása és üzemeltetése. A kommunikációs stratégiája alapvetően változott meg az intézménynek, a nyitott intézmény modelljének elengedhetetlen eszköze.
- Teljes bútorzatcsere a nagyrábéi iskolában, részleges csere a bihartordai tagintézményben. Tanulóbarát intézményi környezet megteremtése, a kooperativitás, a hatékony tanítói munkát segítő eszközállomány fejlesztése.

- Óvodai és iskolai gyermek és tanulóbarát környezet kialakítása –mesefolyosó, zöldsarkok, színes tantermek, közösségi sarkok kialakítása, textíliák cseréje, DÖK iroda kialakítása, iskolaújság kiadása, sulis rádió kiépítése és elindítása. A diákközösségek aktivitásának ösztönzése, az önkormányzatiság és demokráciára való nevelés alapjainak lefektetése.
- Iskolaotthonos oktatás bevezetése kis felmenős rendszerben Nagyrábén. A tanulói terhelés egyenletessé tétele, a gyermek pszichés terhelhetőségéhez igazodva.
- Angol nyelv bevezetése Nagyrábén negyedik osztálytól. Idegen nyelvi kompetenciák erősítése, a középiskolai továbbtanulás eredményességének alapozása.
- Élettan-ökológia kísérleti tárgy bevezetése szabadon választható óraként. Természettudományi tárgyak kísérleti vonatkozásának, jelenségek magyarázatát segítő modulja.
- Tanítás-tanulása, társadalomismereti modulok megjelenése az osztályfőnöki órák átszervezésével. Teljes körű tantárgyi innováció, amely a társadalomismereti, és emberismereti vonatkozások tantárgyi analízisét, szintézisét teszi lehetővé.
- Moduláris középiskolai felkészítők: kommunikáció-magyar nyelv, matematika, idegen nyelv és informatika tárgyakból. A sikeres középiskolai továbbtanulást alapozva felzárkóztató és tehetséggondozó foglalkozások szervezésével.
- Ökoiskola cím elnyerése 2007. – környezettudatos iskolakép megtervezése és kivitelezése. A fenntarthatóság pedagógiai gyakorlatának mintaszerű működtetése. Ökoiskola cím megvédése 2010.
- Lurkónia Sárréti Kamasz Unió létrehozása és székhelyként kilenc település intézményének összefogása és programszervezése 2007-2010. Térségi összefogás, intézményi együttműködés megteremtése, a tanulói önkormányzatiság és önkormányzás kompetenciáinak tudatos fejlesztése, kulturális kapcsolatok építése a járáson belül. Lurkónia Sárréti Kamaszfesztivál megszervezése. Kétezer gyermek részvételével kulturális bemutatkozás, „értékmustra”, és a diák parlamentarizmus térségi kiterjesztése.
- Kamasz Parlament és Találkozó. A diákok önszervezési készségét, képességét kihasználva, fejlesztve, jogok és kötelességek áttekintése, közös diákságot érintő, egész járást átszövő irányelvek megfogalmazása. Ennek keretében minden partnerintézményt, amely a járás kilenc települését érintette, saját diákönkormányzati iroda és internetpont kialakítására ösztönöztünk a Kamasz Parlament állásfoglalása nyomán.
- Kádár Vitéz Emléknapi Gyermek – Szülő – Pedagógusbarát napok. Új kapcsolati alapok az iskolán kívüli kapcsolattartás, a közösségi munka és közösségi eredmények erősítése, multikulturális értékek felvonultatása.
- Képzlet Varázspálca alsó tagozatosok térségi szavaló, meseíró és rajz versenye. Tehetséggondozás és tehetségek bemutatkozása három járás tanulóinak rész-

vételével. „Török Szultán” Levelezős Verseny alsó tagozatosaknak, Komplex műveltségi vetélkedő felső tagozatos tanulóknak, korábbi innováció fenntartása, tehetséggondozás intézményi kereteken belül. Versenyeken való részvétel támogatása –nevezés, utazás-. Tanulói és felkészítői sikerek és bemutatkozások biztosítása megyei, országos és nemzetközi verseny alkalmakon.

- Könyvtári állomány fejlesztése pályázati forrásból Nagyrábén és Bihartordán. A pedagógiai innovációk támogatására a szakirodalom állományának felduzzasztása, a gyermekek által használt könyvállomány és IKT anyagok beszerzése.
- Utánpótlás labdarúgás nevelés-tehetséggondozás. Tömegsport kínálat növelése – kosárlabda, küzdő sportok, labda és ügyességi játékok, foglalkozások. A sportfoglalkozások, mint a siker egyik leghatékonyabb színtere, kiemelt támogatást élvezett az ötéves intézményi innováció tekintetében. Sporteszközök folyamatos beszerzése. Eszközállomány gyarapítása, a tárgyi feltételek folyamatos javítása. Gyógytestnevelés megszervezése és feladatellátása az intézményben Nádudvarral együttműködésben, helyi szakember bevonásával. Intézményi együttműködés keretében a szolgáltatás helybentartása.
- Továbbképzések minden nevelőnek évi 30-60 órában. Az integrációs pedagógiához kötődő módszertani elemeket segítő szakmai tartalmakat, paneleket, modulokat egész nevelőtestület számára elérhetővé téve, helyben megszerveve. Pedagógus beiskolázások támogatása. Száz százalékos szakos ellátottság biztosítása, a hiányterületek pótlása. Továbbképzés szülőknek – „Tarts lépést a gyermekeddel!” – informatika szülőknek. Családbarát iskola kiépítésének programelemeként. Szülők iskolája évi két alkalommal, a szülők számára pedagógiai, pszichológiai nevelési tanácsadás közérthetően.
- Informatikai park fejlesztése. Adminisztrációs gépek cseréje, tanulói gépek cseréje. TIOP 1.1.1 pályázat megvalósítása. Digitális táblák, géppark csere, frissítés, szavazórendszer Nagyrábén-Bihartordán. Feltételrendszer javítása, a digitális írástudás elősegítése a tanulóknál, és szüleiknél, a nevelőtestület tagjainál. Pedagógusok laptoppal való ellátása –ütemezett-.
- Iskola galériák létrehozása: Nagyrábé –alkotótábor alkotásai, Művészetek Háza Herpay hagyaték anyaga, Étterem Kocsis Csaba állandó fotó kiállítása, Bihartorda: Kocsis Csaba állandó fotó kiállítása. Intézmény kulturális bástya szerepének erősítése.
- Park rekonstrukció – faültetés, kiülők, padozatok telepítése a parkba, udvarokba. Közösségi terek létrehozása, az iskolahasználók minden tagja részére, a park nyilvános megnyitása, amely a település szabadidős lehetőségeit bővítette. Fedett kerékpártárolók építése. Tárgyi feltételek javítása, intézmény komfortossá tétele. Szelektív hulladékgyűjtés az intézményben. Környezettudatos magatartás kialakítása óvodától kezdődően.

- Esti, levelezős gimnáziumi képzés feltételeinek megteremtése, együttműködési megállapodások kötése. A helyben való továbbtanulás lehetőségének megteremtése, az érettségis szerzők számának növelése a felnőtt lakosság körében.
- Intézményi arculattervezés –sajtó megjelenés, kommunikációs eszközök egysegősítése. Intézményünkben forgatott az m1, DUNA TV, Sajtó hangot kapott munkánk a következő médiában: Hajdú-Bihari Napló, Romapage Magazin, Vital TV, Kossuth Rádió, Spanyolnátha, Köznevelés, Új Pedagógiai Szemle, stb. „Jó gyakorlataink” országos megismertetése, szakmai szimpóziumokon, diszputákon való részvétel.
- Régi idők tanítóinak kopjafa állítása. Intézmény hagyományainak erősítése, tradíciók erősítése. Igazgatók emléktáblája avatás. Hagyományápolás és intézményi tradíció erősítése.
- Ameliorátor rendszer megvalósítása a Cigány Kisebbségi Önkormányzattal. Hatékony szülői kommunikáció és kapcsolattartás kiépítése.
- Nyári táborok szervezése. Kirándulások szervezése közösségépítés céljával. Erdei Iskola program megvalósítása. Környezettudatos, a fenntarthatóság pedagógiáját szem előtt tartó terepen történő tanítási, tanulási színhely biztosítása. Integrációs Nyári Tábor megvalósítása. Szociális hátrányok kompenzációja, esélyegyenlőség biztosítása, szociális kompetenciák erősítése a tanulóknban. Kul-Túra program megvalósítása. Esélyegyenlőség biztosítása, a tanulók múzeum látogatásával. Informális tanulási terek megismerése.
- Intézményi önértékelések elkészítése minden évben. Indikátoroknak való megfelelés, szükségessé beavatkozások, korrekciók megtétele.
- Mérések –országos kompetencia, MIOK tantárgyi, iskolaszociológiai mérések, szociometriák, differ óvodai iskolai- elvégzése, nyilvánossá téve. Tanulóink előmenetele a kompetencia alapú oktatási gyakorlatunk eredményeinek összehasonlító elemzése.
- Útravaló programba a bihartordai intézmény bekapcsolása, nagyrabéi további sikeres pályázások. A tagintézményben is az országos mentorprogramhoz való csatlakozás lehetőség biztosítása.
- Pedagógus értékelési rendszer bevezetése. A jogszabállyal összhangban visszajelzés a pedagógus számára munkájáról, óralátogatások, óraelemzések, önértékelések nyomán. Comenius Minőség Biztosítási Program rendszerszerű működtetése. Minőségi munka biztosítása, a partneri elégedettség mérése, folyamatos kontroll az intézmény fejlesztés tekintetében.
- Közoktatási Konferencia négy alkalommal, három járásnak való megszervezése, közel évenkénti 300 pedagógus részvételével, oktatási tárcák védnökségével, neves előadók Nagyrábéra való meghívásával, egyetemekkel, főiskolákkal való szoros szakmai együttműködésben. Külső kapcsolatok építése, a szakma helybehozása a pedagógusok és fenntartók részére. Konferenciánk védnökségét a Minisztérium vállalta fel.

- Művészeti képzés stabilizálása a néptánc terén. Új társulási megállapodás a zenei képzés megszervezésére a fenntartó részéről Püspökladánnyal. Művészeti nevelés színtereinek biztosítása a tehetséges tanulóink részére.
- Intézményi és intézményen kívüli hospitációk támogatása. Óvodáink együttműködése: Mustoló, Aranyág nap, stb. Szervezeti együttműködés segítése, jó gyakorlatok kívülről történő behozása az intézménybe.
- SOVIKE tagság óvodáink részéről. Szakmai kapcsolat erősítése. Szakmai műhelyekhez való kapcsolódás –Szitakötő, EETE, MGYSZ, stb-. Szakmai munkánk megismertetése, legfrissebb innovációk megismerésének lehetősége szervezeteken keresztül.
- Bemutatkozás megyejáráson. Bihartordai intézményünk külföldi művészeti fellépései öregbítették intézményünk nevét. Intézmény hírnevének erősítése.
- Művészeti és ökológiai-természetismereti, társadalomismereti projektek megvalósítása.
- Prevenációs óvodai, iskolai egészségnevelési programok megvalósítása – AHA program HPV. Tanulók egészségtudatos magatartásának segítése.
- Jótekonysági bálók, kulturális programok szervezése. Szülő-intézménytelepülés viszonyrendszerének erősítése.
- Települési ünnepek megszervezése, azokon való közreműködés, részvétel. A társadalmi jelenlét a helyi közösség számára kiemelten fontos intézményei aktív részvétele a település közösségi életében.

ÖSSZEGRZÉS

Az intézményi pedagógiai innovációk fontos célja, hogy az iskolai életterben olyan interszónális viszonyok alakuljanak ki, amelyek a közvetlen és közvetett iskola-használók lelki és testi, szellemi és mentális egészségét óvják és védik a komplex személyiség fejlesztés és képességek fejlesztése mellett. Az eredményes innovációk középpontjában az ember áll: az aktív diák, a facilitátor tanár és a támogató, megerősítő, kooperáló szülő, a felelős fenntartó. Az integráló iskola, de általában a jó iskola, a jó intézmény: érzékeny.

A Móricz Zsigmond Általános Iskola és Egységes Óvoda-Bölcsőde tanulóinak száz százaléka fejezi be az általános iskolát. A program hatására nőtt azoknak a gyermekeknek a száma, akik érettségit adó középiskolában tanulnak tovább, családjuk társadalmi helyzete és pozíciójától függetlenül. A jó innovációs programok, a jó menedzsment mellett felkészült és elkötelezett kollégákat, pedagógusokat, és egyéb alkalmazottakat követel, akik hivatásnak tekintik szakmájukat, az embernevelést.

*Bíró Gyula
igazgató-szaktanácsadó, f.tanárségéd
GFF Szarvasi Gyakorló Ált. Isk. és Gyak.óvoda, Bölcs.*

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Balogh Tibor-Bíró Gyula: EM vállalások adatainak elemző összesítése 2009-2010. Kutatási beszámoló kéziratban. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Budapest, 2010.

Balogh Gyula: „Sárréti Kapocs” projekt bemutatása. In: Bíró Gyula (szerk.): Korszerű vezetői ismeretek a XXI. században-tanulmánykötet a közoktatás köréből. Civil Centrum Bt. Debrecen-Berettyóújfalú, 2006.

Balogh Gyula: Halmozottan hátrányos helyzetű és roma tanulók integrációs nevelésének jogi háttere, törvényi változásai. In: Bíró Gyula (szerk.) Hosszútávon... - tanulmánykötet a közoktatás köréből. BÖTKT, Berettyóújfalú, 2007.

Balogh Gyula-Bíró Gyula: A nagyrábéi kísérleti tanoda – kutatási beszámoló 2007./ kézirat

Bíró Gyula: Iskolapéllda –IPR a gyakorlatban- Sárréti Kapocs Program. In: Chrappán Magdolna (szerk.) Az iskolakezdés pedagógiai kihívásai. Magyar Óvodapedagógiai Egyesült – Debreceni Egyetem Neveléstudományi Intézet, Debrecen, 2011.

Bíró Gyula – F. Rácz Tünde: Nem születtem varázslónak... Tanulmányok az óvodai, iskolai mentálhigiéne köréből. Amencia-Velünk Európába Szervezet Szarvas-Nagyrábé- Berettyóújfalú, 2012.

Bíró Gyula: Lemorzsolódás-mentes iskola – Egy integrációs program innovációs elemei. Szakdolgozat. Debreceni Egyetem BTK, Debrecen, 2013.

Gáspár László: Innovációs folyamatok menedzselése az iskolában. OKKER Oktatósi, Kiadói és Kereskedelmi Kft., Budapest, 1996.

Gáspár László: Az innováció elméleti alapjai. Innováció elméleti fogalomtár, NJIE, Sarkad. <http://members.chello.hu/aperiron/innovacio/> (Letöltés 2009-05-10)

Gáspár László: A pedagógiai Folyamattervezés elméleti és gyakorlati kérdései – Kossuth Lajos Tudományegyetem Szociál- és Munkapszichológiai Tanszék, Debrecen, 1999.

Kállai Ernő – Törzsök Erika: Cigánynak lenni Magyarországon. Jelentés 2000. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Programiroda, Budapest, 2000.

Kemény István: Tennivalók a cigányok/romák ügyében. In: Glatz F. (szerk.): A cigányok Magyarországon. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 2002.

Kertesi Gábor: Cigány gyerekek az iskolában, cigány felnőttek a munkaerőpiacon. Közgazdasági Szemle, XLII. évf., 1995. 1. sz.

Kozma Gábor: Innovatív környezet? A nevelés tudományos lehetőségeiről és társadalmi ellehetetlenüléseiről *Deliberationes*, 3. évf. 1. sz. /2010. 77.

Radó Péter: Jelentés a magyarországi cigány tanulók oktatásáról. Szakértői tanulmány a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal számára, Budapest, 1997.

Szöke Gyuláné: A cigányok multikulturális integrációja Nagyrábén. Szakdolgozat, Debreceni Egyetem BTK, Debrecen, 2008.